

regénytechnika igenis szolgálhat realista mondani-
valót, s hogy Heller a mondanivaló szempontjából
használhatóbbnak érzett abszurd-szatirikus mód-
szerekkel él, attól ő még a korabeli Amerika
látszatvalósága mögötti reális társadalmi ellent-
mondásokat megláttató realista író marad ebben
a művében.

Végeredményben a kennardi szatíráértelmezés
miatt nem értünk egyet Vonnegut-felfogásával
sem. Vonnegut azért nem „próféta típus”, mert a
szatíraíró általában nem az. Ezért gondolunk
Vonnegutot olvasva Swiftre és Voltaire-re, nem
pedig Hemingwayre meg Fitzgeraldra. Attól
pedig, hogy a mai etikai bizonytalanság Ameriká-
jában egykori szatirikus normák lesznek céltáb-
lává, a szatíra lényege nem változik, ahogyan a
szatíra természete (durván: kinevetve megsemmi-
sítő bírálat) soha nem is volt céltábláinak függ-
vénye. A vonneguti szatírának (amelybe, igaz,
bőven keverednek más komikus minőségek)
egyébként nagyon is hagyományos céltáblái van-
nak („az emberi hülyeség” foglalja össze őket
Bokonon a *Cat's Cradle* végén); s attól, hogy a
tralfamadori gépcivilizáció sem különb a Földnél,
Vonnegut szatírálja még nem „a szatíra megszün-
tetése”. Mert hiszen kinek jutna eszébe azt
állítani, hogy a *Gulliver utazásai* nem szatíra,
hiszen a nyihahák világát éppúgy elutasítja Swift,
mint a jehukét?

A kennardi problémafelvetésből két, lényegé-
ben megválaszolatlan kérdés is adódik ebben a
részleteredményeiben tanulságos, nagy összefüg-
géseiben vitatható könyvben. Először: ha a
sartre-i, camus-i dilemmákra reagáló, s az
amerikai és az angol regényalakzatokat alap-
vetően meghatározó fantasztikus technikák épp
Sartre-ból, Camus-ból hiányzanak – honnan ez
különbség? Másodsor: milyen okokra vezethető
vissza ez a szinte-túl-szép-ahhoz-hogy-így-igaz-
legyen földrajzi megoszlás: az egzisztencialista
hatás keltette reakciókülönbség az Atlanti-óceán
két partján?

Abádi Nagy Zoltán

Stuart Sykes: *Les romans de Claude Simon* Paris,
1979. Les Éditions de Minuit, 195.

Stuart Sykes könyve korunk egyik legjelentő-
sebb francia regényírójának fejlődésével foglalkozik.
Tizenhárom regényről ad számot – közülük
az első 1945-ben, a legkésőbbi 1975-ben jelent
meg –, és szót ejt az írónak Miró képeihez írt

szövegéről, valamint ars poetica jellegű könyvé-
ről, *A vak Orionról* (1970) is, melynek címe
Poussin 1658-ban festett képére utal, s egyben
jelzi Claude Simon érdeklődését a piktúra, ponto-
sabban a vonalszerű előrehaladást térbeli elrende-
zéssé átalakító, s így az idő múlását semlegesítő
művészi tevékenység iránt.

Hogyan nyilvánul meg ez az igény a regények
megszerkesztettségében? Az erre a kérdésre
adott válaszban rejlik a könyv fő erőssége. *A szél*
(1957) már alcímével („Egy barokk dombormű
helyreállítására tett kísérlet”) is sejteti, hogy
Simon-t erősen foglalkoztatja a csigavonalszerű-
ség; benne látja kibékítését annak az ellentmon-
dásnak, mely szerinte az írás folytonossága s a
világ töredezettsége között feszül, s a történelem-
nek is ilyen irányú mozgást tulajdonít – mint azt
éppen a monográfia óta írt legújabb regény, a
Georgikon (1981) bizonyítja.

A kritikus joggal beszél hosszú fölkészülési
szakasról Simon esetében, s az is indokolt, hogy
csakis összefoglaló fejezetben tárgyalja az író első
négy művét, *A szél* című regényt tekintve olyan
fordulópontnak, melyen túl minden egyes alkotás
külön elemzést kíván, hiszen az érett stílus
állandó jegyei közé tartozó spirálszerű fölépítés is
többféle változatban figyelhető meg. Azonos
mondatoknak más és más összefüggésekben való
ismétlésével már *A fű* (1958) lapjain találkozhatott
az olvasó, s szerpentinben rejlő hármasság azon-
ban csak *A szendriai útban* (1960) jut érvényre,
hol az események három szinten történnek: a
Konvent alatt, a második világháború előtt s a
címben megjelölt visszavonulás idején. A
kanyargó vonal képzete tagadhatatlanul ellent-
mond a töretlen derűlátásnak, s ez a spanyol pol-
gárháborúról írt regényben még nyilvánvalóbbá
vállik: *A luxusszálló* (1962) hangneme meglehető-
sen fanyar; az idő vasfoga mindent kikezd, a for-
radalomnak is legfőbb ellensége.

A hatvanas évek közepétől Simon-t a korábbi-
nál is erősebben érdekelte a formai kísérletezés, s
így nem alaptalan a kritikusknak az a véleménye,
hogy ekkortól ismét új pályaszakasz különböztet-
hető meg az életművében. A *Történet* (1967)
megírásakor a központozás elhagyásával az olva-
sás ütemének a fokozására ösztönzött, a *pharsa-
liai ütközetben* (1969) kulcsszavak köré terem-
tett szójátékokat emelt formaalkotó elvvé, a
Vezető huzalokban (1971) a jelen idő következe-
tes használatával kizárta annak a lehetőségét,
hogy az olvasó az események „valódi” időrendjé-
nek helyreállításával próbálkozzék, a *Trip-
tichonban* (1973) pedig úgy állított egymás mellé

három eseménysort, hogy a befogadóra bízta kapcsolataknak földérintését.

Élő szerző munkásságáról készített fejlődésrajz gyakran torkollik olyan jóslatba, mely a továbbfejlődés lehetőségeire vonatkozik. Stuart Sykes *A dolgok tanulsága* (1975) című regényt „a referenciális illúzió teljes lerombolásaként” (176.) értelmezi, azt sugallván, hogy Simon egyre távolodik az ábrázolás igényétől. Ezt a föltevést a *Georgikon* nem egészen igazolta, s az utólag könnyen okos olvasó már joggal kérdezheti meg: vajon nem azzal magyarázható-e az előrelátás hibája, hogy az elemző viszonylag kevés figyelmet fordított a megelőző három regény vizsgálatára. Annyi bizonyos, hogy könyve Simon középső korszakának megértéséhez, illetve a harmadik alkotóperiódust elindító két regény, a *Történet* s *A pharsalai ütközet* szerkezetének fölismeréséhez ad segítséget az olvasónak. A legutóbbi tíz évben írott művek egyelőre szemlélatomást kívül rekedtek az angolszász kritikus érdeklődésén, s így magyarázatuk még ezután elvágandó földadat.

Szegedy-Maszák Mihály

Pierre de Boisdeffre: *Les écrivains français d'aujourd'hui 1938–1978*. Paris, 1979. Presses Universitaires de France, 128.

Pierre de Boisdeffre: *Les poètes français d'aujourd'hui 1939–1979*. Presses Universitaires de France, 128.

Pierre de Boisdeffre irodalomtörténészként a modern francia irodalom kutatója, aki elsősorban az elmúlt évtizedek irányzataira, folyamataira figyel (*Une Histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui* 1968., *Où va le roman?* 1962., *Les écrivains de la nuit*. 1973.). E két kötete a *Que sais-je?* sorozatban jelent meg, korábbi – 1963-as, ill. 1973-as – kiadás átdolgozott, kiegészített változata. A sorozat jellegének és a kötetek terjedelmének megfelelően mindkét munkát a lexikonszerű tömörségre törekvés jellemzi. A *Les écrivains français d'aujourd'hui*ben Boisdeffre két szempont alapján csoportosítja a bemutatott írókat: a francia irodalmi hagyományhoz kötődők, ill. az új formanyelvet keresők között húz határvonalat, ugyanakkor az azonos generációhoz tartozás merev, mechanikus elvét is alkalmazza. Ez a kettősség gyakran vezet zavaró, erőltetett párhuzamok vagy ellentétek kialakításához. Könyve összegző mondataiban Boisdeffre a

francia irodalom jelenének legfontosabb tényeként az új formanyelv létrejötte mellett az értékek folyamatosságát hangsúlyozza: ahogyan Saint-John Perse nem tette olvashatatlanná Valéryt, úgy Jean-Pierre Faye sem törölte el Yves Bonnefoy nevét – művét.

A *Les poètes français d'aujourd'hui* felépítését már egyértelműen a költői konvenció megőrzése, ill. elutasítása határozza meg. Boisdeffre számára André Frénaud, Roger Caillois, Henri Michaux vagy akár René Char és Louis Aragon minden kifejezésbeli, módszerbeli különbsége másodlagossá vált azzal a következetesen új nyelvezetet használó költészettel szemben, amelyet az elmúlt másfél-két évtized olyan nevei jeleznek, mint Marcelin Pleynet, Jacques Roubaud és Denis Roche. De amennyire világosan jellemzi – helyenként túlságosan is leegyszerűsítő magabiztossággal, mint pl. Reverdy esetében – az előző korszak költőit, annyira óvatosan, inkább csak kérdéseket, kételyeket felvetve szól a ma költőiről. Bizonytalanságának oka egyben értékítélet is: Boisdeffre szerint a kortárs francia költészet új nyelve már az értelmezhetőség határait is túllépi.

Varga László

Dobossy László: *Két haza között*. Esszék, tanulmányok Budapest, 1981. Magvető, 428.

Bevallom, amikor felajánlottam a Helikon szerkesztőségének, hogy ismertetések írok e könyvről, nem tudtam, milyen nehéz feladatra vállalkozom. Dobossy Lászlónak, a magyar Középkor, Keletközépkor vagy Kelet-Európai kutatás egyik nagy erudícióval rendelkező, finom érzékenységgel megáldott művelőjének, aki ugyanazért munkása kutatásai nagy részében az említett diszciplínának, mint e sorok írója: – ezt az új művét már csak címe miatt is mohó érdeklődéssel vettem a kezembe. Igaz, a *Két haza között* – mint cím – önmagában véve sem kizárólag a szaktudomány objektivitását szuggereálja. Mégis, ha figyelmesen végigolvassuk az egész könyvet, annak minden egyes sorában-betűjében a szerző legintimebb, lírai megnyilvánulásának vagyunk a tanúi úgy, hogy ez az intim *önvallomás* (tulajdonképpen sommás tudományos-művelődéspolitikai önéletrajz) úgy, ahogy van, a magyar tudomány- és művelődéstörténet fontos fejezete, még ha rendhagyó módon is az. Rendhagyó módon ugyan, mégis írni *kell* róla; az utóbbi időben megjelent tanulmánykötetek egyik legkiválóbbjáról van szó.